

Steven King

Öröklés, házasság és háztartás az angol szegények körében a 19. század elején

1924. január 28-án a Northampton Mercury napilap tudósítója a Northamptonshire megyei Sprattonból cikket írt a szegényházasságokról. Érdeemes hosszabb figyelmet szentelni az írásnak, mely „egy koldus menyegzőjéről” volt hivatott tudósítani:

„A különös és párfját ritkító esküvő Robert Colson és Margaret Wilson között kötött. A pár korábban napszámosként és szolgálólányként dolgozott, de mostanság a fent nevezett foglalkozásból [koldulás] él. A ceremónia alkalmából meghívták minden barátjukat, így a vendégsereg a következő tekintélyes személyekből állt: hat szépasszony, négy nagybani fakereskedő, három falábú, hat vak hegedűs, három víg küldönc, öt ugribugri haláruslány, és egyéb népek, akiket itt nem nevezek néven mert ezen híradásukkal már lekötözték személyemet. A ceremóniára, mint az szokásban van, a menyasszony és a vőlegény is meghívta korábbi kedvesét, amelynek okán a menyasszonyban szerelemföltés gerjedt. Főköztöiket cafatokra szaggatták, csakúgy mint gúnyjuk többi részét, és két perc sem telt bele, hogy az egyik annyi ruha sem maradt, hogy egy legyet elhessentsen a cukros sörről, míg a másikon nem volt még annyi sem, hogysem egy gyertyakanócot azzal megtisztítani tudott volna. De hathatós közbeavatkozásra szétválasztódtak és újra béke és egyetértés uralkodott köztük, amelynek hatására egymás ellenében kezdtek táncolni. Bár ruháikat a táncra rendbehozták, rövidesen úgy festettek megint mintha szél ellen szaladtak volna vagy lődöznének rájuk. Egy állítólagosan vak ember is részt vett a táncos mulatságban, kinek a felesége szintén féltékeny lett, és nem is minden ok nélkül, mert embere azt mondta, hogy habár vak, látja ő a szép leányokat, nem is egy szebbet, mint az ő felesége. A felesége ekkor félrevonta őt, hogy súgjon a fülébe, de úgy, hogy mindenki hallja: »Ma sem lesz más a szádban vacsorára mint a nyelved, lelkem, nem látod a szemem bogarát a fehérjéitől, s mégis egy csalafinta vén gazember vagy«. A gazdag lakoma a következőkből állott: hat font penészes sajt, tizenkét sózott hering, három birkafej és mindennemű belsőségek. Megegyeztek, hogy az egészet egybeteszik és sütnek egy nagy pástétomot, amiből fenséges lakoma kerekedett. A vacsora után a kompánia megegyezett, hogy táncoltassék hármas reel,^{*} mégpedig a három falábú által, amely jó mulatságnak indult, mert a falábúak megköszörülték a lábaikat, mint arató a kaszáját, ám sajnálatos módon mikor újra táncra perdültek, az egyik

* Cornwalli eredetű sztepptánc, amelyben a táncosok száma korlátozott volt, de nem feltétlenül három. (A Ford.)

faláb elrepült és eltörte a vőlegény mindkét sípcsontját. De ekkora már későre járt és ágyba dugták a nászpárt. A vőlegény oly ittas volt, hogy arca fekete volt a koromtól és zsírtól, így reggelre a menyasszony képe is ugyancsak tréfásan festett, mert a szája csupa mocskok lett, mint azoké, akik mindig káromkodnak.”¹

Ez a leírás természetesen paródia, mégpedig mind a koldusoké, mind az angol közép- és felsőbb osztályoké, akik a 19. századi malthusianus népesség-analízis és társadalmi békétlenségtől való állandó rettegés által táplálva (hasonlóan sorstársaikhoz a kontinensen) egyre növekvő aggodalommal szemlélték, hogy a szegényházasságok csak még több szegénységet szülnek.² Így a koldus-szegények nevetség tárgyaivá válnak mikor megkísérlik rongyaikat megfoltozni, és szertartásaikat hasonlóná tenni módosabb kortársaikéhoz. A pár és vendégeik (a vak, aki látja a széplányokat) becsülete is megkérdőjeleződik, viselkedésük és erkölcsük folytonos támadás alatt áll. A leírásban szereplő pár és vendégeik hajlamosak az ádáz veszekedésekre, szabadosságra és káromkodásra (a menyasszony száját a végén illemhelyhez teszik hasonlóná). A kolduspár és szertartásuk nevetségese. Ebben a nevetségességben felfedezhető a paródia másik oldala is, hiszen míg sokan a szegényházasságokban fenyegetést láttak a stabilitás és rend ellen, Spratton tudósítóját nem legyintette meg a pesszimizmus szele. A szegények leginkább gúnyos megvetést keltenek, nem pedig félelmet.³

A szegényházasságokkal kapcsolatos aggodalmak korabeli vitákban való gyakori előfordulásuk ellenére,⁴ majdnem az összes, a házassági motivációt és udvarlást a 18. és 19. századi Anglia kontextusában vizsgáló munka a független munkásosztályra, középosztályra és arisztokráciára korlátozódik. Különösen az angol munkásosztállyal kapcsolatban egyre fajsúlyosabb empirikus kutatási eredményekkel rendelkezünk a házassági motivációkról. Egy olyan jogrenddel a háttérben, amely nem szabályozta, hogy ki és milyen életkorban házasodhat (a házassági jog törvényi szabályozására tett tizenöt sikertelen próbálkozás után született Hardwick 1753/54. évi házassági rendelete, amely törvénybe iktatta, hogy *hogyan* és *hol* lehet házasodni, de azt nem hogy mikor).⁵ A kutatók kiemelten foglalkoztak az olyan döntést befolyásoló tényezőkkel, hogy mikor és kivel történjék a házasság, mint például az egyszerű véletlen,⁶ a proletarizálódás természete és sebessége,⁷ rokoni és baráti hálózatok,⁸ a gazdasági egymásrautaltság és a szerelem metszőpontja,⁹ a cselédkedés változó mintái,¹⁰ az udvarlási minták

¹ Northamptonshire Record Office (a továbbiakban NRO) ZB 68/1/306.

² Hollen Lees, 1998: 91–92; Wrigley–Souden 1986: 1–18.

³ Reiss 2006: 402–408.

⁴ Innes 1996.

⁵ Outhwaite 1995; Lemmings 1996: 351–353; Francis 2004: 301–304.

⁶ Levene 1982; King 1999; Gillis 1997: 1–23.

⁷ Seccombe 1992.

⁸ O’Hara 2000: 99–121; Tadmor 2001: 188–263; Frances, 2005.

⁹ Frances 2005.

¹⁰ Gillis 1985.

és gyakorlat átalakulása,¹¹ valamint a tartós házasság kultúrájának meggyökere-
sedése.¹² Ezekben ellenreakció érzékelhető Hajnal azon koncepciójával szemben,
miszerint a házassági piacra való belépés általában gazdasági tényezőkkel, külö-
nőképp a pár akkori vagy várható gazdasági helyzetével állt kölcsönhatásban.¹³
Angol források alapján legalábbis, nehéz meghatározni mi alkotta az emberek
bevételeit házasságuk előtt és után, és még nehezebb követni a változásokat azok-
nak a bevételi forrásoknak a szintjéig, amelyekre egy fiatal párnak szüksége volt
ahhoz, hogy megkezdhessék a hajnali koncepció szerinti gazdaságilag független
életüket. A legtöbb társadalmi közösség számára, úgy tűnik, nem állt rendel-
kezésre pontos elképzelés, hogy valójában mit jelent a „gazdasági függetlenség”
vagyon szintje, a munka típusa vagy földingatlan mérete szempontjából. Ehe-
lyett, a házasság aktusa annak megerősítéseként szolgált, hogy elérték ezt a stá-
tuszt. Emellett, az öröklésnek a házassági döntésekben betöltött szerepe meg-
értését egyre inkább komplikálták a regionálisan árnyalt rekonstitúciós tanul-
mányok, amelyek kimutatták, hogy a felekezeti háttér, a szülők esetleges halála,
a migráns státusz és egyéb változók sokkal fontosabbak voltak a házassági kor
meghatározásában, mint a javakról való *ante-* és *post-mortem* rendelkezés, még
azon 20 százaléknyi vagy kisebb szegmensben is ahol az örökösödés bárminemű
relevanciával bírhatott.¹⁴

Mégis, habár úgy tűnik, egyre többet megismerünk az angol házassá-
gi piacról, kijelenthetjük, hogy keveset tudunk ennek a szegmentáltságáról.
Annak ellenére, hogy a korabeli kommentátorok túldimenzionálták a problémát,
különösen kevés ismeretünk van arról, hogy mi motiválta az angol társadalom
legszegényebb rétegébe tartozók házassági szándékát – azokat, akik jótékonyság-
ból vagy lokális szegénységi segélyből éltek. Ennek a csoportnak az elhanyagolása
bizonyos mértékig magyarázható a definíciók problematikájával, annak megérté-
sével, hogy ki tekinthető *szegénynek* a házasság pillanatában, és hogyan külön-
bözteszük meg a *szegényeket* olyan csoportoktól mint a koldusok és csavargók.
Voltak lelkészek, akik a parókia anyakönyvében ‘P’ [poor] jellel látták el azokat,
akiknek a szegénységi segély (és nem a jótékonykodás) nyújtott megélhetést, és
az anyakönyvek elemzése azt mutatja, hogy a házassulók nem egészen 5 százaléka
tartozott az ilyen anyagi függőségben élő szegények csoportjához.¹⁵ A szegénység
ilyen korlátozott definíciója azonban veszélyeket rejt. Ha helyett a 18. és 19. szá-
zad folyamán életkor szerinti lokális házassági kohorszokat képezzük, azokat az
egyéneket tekintve *szegénynek*, akiknek a családja részesült szegénységi segélyben
a házasság idején, az azt megelőző öt évben, vagy a házasság első hat éve alatt (ele-
gendő idő arra, hogy 2–4 gyermek szülessen, ezáltal biztosítva a háztartás gazda-
sági megalapozottságát), akkor az anyagi függőségben élő szegények kategóriájába

¹¹ Adair 1996.

¹² Hudson–King 2003: 38–57.

¹³ Hajnal 1965; Hajnal 1982.

¹⁴ Hudson–King 2003: 42–44.

¹⁵ Gillis 1984: 131–132.

tartozó vidéki házasodók aránya jelentősen megnövekszik. Míg a pontos szám az egyes közösségek társadalmi-gazdasági színezetének függvénye, valamint annak, hogy rekonstruálható-e, hogy ki részesült jótékonyági adományokban az intézményes szegénységi segély mellett vagy helyett. 1750 és 1830 között a vidéki egyházközségekben átlagosan a házasságok 32 százalékában tartozott legalább az egyik partner a *szegény* kategóriába. Ebben az arányban idővel jelentős emelkedés tapasztalható: az 1820-as évek elején az összes házasság 40 százalékában volt legalább az egyik partner szegény.¹⁶ A legszegényebbek házassági motivációiról alkotott elképzeléseink hiányosságai tehát nem elhanyagolhatók az angol udvarlási és házassági minták természetének és dinamikájának megértésében. Vizsgálatuk elengedhetetlenül fontos a teljes házassági rendszer átlátásában.

A segélyezett vidéki szegények házassági motivációjának empirikus és elméleti vizsgálata komplex képet tár elénk, különös tekintettel az angol társadalompolitikai és jogi rendszerre, amelyben a kontinenssel ellentétben az ilyen személyek házassága nem volt tiltható. Így ezek tulajdonképpen kívül állnak az olyan jellegű gazdasági hajtóerőkön, amelyek legalább részben befolyásolták más társadalmi-gazdasági csoportok házassági elhatározását. A segélyezett szegények keveset hoztak a házasságba és így keveset vesztek a házassággal. Ez a téma gyakran megihlette a korabeli pamfletirodalmat. Ezek az írások – különösen a dél- és közép-angliai vidékeken, ahol a törvény családi és bérjuttatásokat biztosított –, leggyakrabban az angol Régi Szegénytörvényt (Old Poor Law) vádolták azzal, hogy azáltal ösztönzi a szegények házasodását és az ebből következő szaporulatot, hogy megszünteti a fiatal párok kényszerét, hogy fenntartható gazdasági függetlenséget érjenek el az udvarlási szakasz folyamán. Malthus számára ez komoly aggodalmat jelentett, és habár javaslatait a szegénykérdés újragondolására vonatkozóan gyakran félreértelmezik és hibásan idézik, alapjában véve a szegénytörvényt ő is olyan intézménynek tekintette, amely előmozdítja a túlnépesedést és a nyomort.¹⁷ A mai napig kérdéses, hogy mennyire voltak helyesek a korabeli írók ezen elméletei.¹⁸ Miközben egyes kommentátorok szerint az anyagilag nem független szegényeknek állt leginkább módjában szerelmi házasságot kötni,¹⁹ az aggodalmak a gazdaságilag irracionális szegényházasságokat illetően a tizenhetedik században széles körben elterjedtek.²⁰ Mégis, ha tüzetesebben megvizsgáljuk a családrekonstrukciós adatokat az – elsősorban vidéki – angol egyházközségekben, általában azt találjuk, hogy a segélyből élő szegények nem házasodtak fiatalabb korban mint kortársaik a házassági piacon, ahol a házassági életkor alakulásának fontos tényezői voltak az olyan változók mint a migráns státusz, élő szülők és a felekezeti hovatartozás.²¹ Tehát az az elképzelés, hogy a szegények

¹⁶ King 2009.

¹⁷ Wrigley 1988.

¹⁸ Boyer 1990: 152–161; Williams 2004: 160–164.

¹⁹ Eustace 2001: 74–76; Ehmer 2002; Fauve-Chamoux 2002.

²⁰ Hindle 1998.

²¹ Hudson–King 2003: 48–50.

a Sprattonban feljegyzett önfeledséggel házasodhatnak nehezen igazolható. A szegények és a szegénytörvény értelmében az „illetőségükön” kívül eső személyeknek tartózkodási egyházközségükből letelepedési egyházközségükbe írt leveleiből némi betekintést nyerhetünk abba, hogy mi lehet ennek az oka.²² Egyetlen példa elegendő, hogy illusztrálja mind az ilyen levelek lehetséges forrásértékét, mind pedig a fiatal potenciális házasulandó szegényeket érintő párhuzamosan ható befolyásokat. Walter Keeling Hull városából írta levelét a staffordshire-i Colwich kicsiny falujába (Keeling letelepedési egyházközsége) 1795. november 10-én:²³

„Mr Turner Uram bátorkodom megint írni mert a Feleségem évek óta nagyon beteg és nem tud magáról gondoskodni és én is öregszen és béna vagyok a lábomra és az oldalra, ahol a beleimet Mr Cook-nál Martonban kiengedték ami nagyon fáradtságos nekem már öreg vagyok uram ha maga és a felügyelő urak volnának olyan jószágosak hogy küldenének egy guinea-t hogy a lakbéretem kifizessem ami e hónap 11-ik napján esedékes ha volnának olyan jók mert itt négy shillingbe kerül tizen-négy fontnyi liszt ha volnának olyan jók örökre hálás lennék maguknak mert nem kaptam pénzt maguktól sok éve *soha többé nem zavarnék mert a fiamnak épp most lejár az inas ideje amit már hetedik éve szolgál aki nagyon jó fiú* és uram ha volna olyan jó örökre áldanám érte.”*

Ez a levél ortográfiai és retorikai szerkezetét, valamint a problémák skáláját tekintve klasszikus példa,²⁴ de a legmélyén egy ígéretet is tartalmaz, miszerint Keeling, fia inasévei leteltével, ismét az anyagilag függetlenek közé fog tartozni. A név nélkül említett fiú így minden bizonnyal a saját, függetlenségre és házasságra irányuló vágyai, valamint apjának és családjának követeléseai között öröklődött. Míg Goose 19. századi adatok alapján úgy tartja, hogy a bevételi források generációk közötti áramlása a szülők jelentősen előrehaladott elöregedéséig szilárdan az idősebbek irányából haladt a fiatalok felé, a generációk közötti feszültségek, amelyeket Goose általánosító megfigyelése elfed, és amelyek hatással lehettek a házassági elhatározásra, ritkán válnak olyan láthatóvá mint Keeling esetében.²⁵ Az ilyen potenciális feszültségek miatt nem meglepő hogy a segélyezésre szoruló szegények ugyanabban az életkorban házasodtak mint kortársaik.

Mindezek ellenére, még akkor is ha a szegények ugyanolyan életkorban házasodtak mint kortársaik, házassági motivációik nem voltak azonosak, és ennek fényében kell visszatérnünk a szegénytörvénynek a házasságokra gyakorolt lehetséges hatásaira. A Régi Szegénytörvény jóléti ráfordításai vagy a családi juttatások finanszírozására való hajlandósága és a szegény kedvezményezett

²² A letelepedésről lásd Snell 2007: 81–161.

²³ King–Nutt–Tomkins 2006: 146. (A kurzív szedés itt és a továbbiakban a Szerző kiemelése.)

²⁴ Sokoll 2001: 1–84; Sokoll 2006.

²⁵ Goose 2005.

* A magyar fordítás az eredeti levelek központozását, illetve annak hiányát igen, de az ortográfiai következetlenségeket nem tükrözi. (A Ford.)

házassági életkora és motivációi között nem csupán egyszerű ok-okozati viszony van. Nemzeti szinten, a nők házassági kora abban a harminc évben stabilizálódott, amikor a szegénységélyezési ráfordítások a leggyorsabb ütemben emelkedtek (1780–1810). Ugyanakkor a házassági életkor a leggyorsabban azokban a régiókban és közösségekben csökkent, ahol a legszűkmarkúbbak voltak a szegénytörvények. Emellett Williams fontos kritikával illeti azt az elméletet, hogy a szegénytörvény családi juttatási gyakorlata aktívan előmozdította volna a korai házasságokat és gyors gyermekvállalást.²⁶ Mindezek ellenére, a 19. század elejére a szegénytörvény gyakran a vidéki egyházközségek legfontosabb gazdasági intézményévé vált, és születtek rá kísérletek, hogy messzemenőbb jelentőséget tulajdonítsanak ennek a ténynek. Solar érvelése ennek szellemében feltételezi, hogy egy nemzeti, adóbevételekből finanszírozott és helyileg kezelt szegénységélyezési rendszer létezése a proletarizálódott munkások számára védőhálóként funkcionált, megkönnyítve a kontinens összehasonlítható országaihoz képest korábbi és intenzívebb regionális iparosodást.²⁷ Ehhez hasonlóan, más munkáimban feltártam a kapcsolatot a halálzási szint és a szegénytörvény ráfordításainak mértéke és természete között, kiemelve a szegénytörvény intézményének központi fontosságát a helyi demográfiai rendszerek természetének és hatóerőinek tekintetében. Így az az elgondolás, hogy a szegénytörvény nem gyakorolt hatást a házassági piacra valószínűleg nem tartható. Ennek ellenére, ha volna olyan kapcsolat a szegénységélyezés és házasság között, ami lényeges szerepet játszott mind a szegénység saját jogairól és közösségi kötelezettségeikről alkotott felfogásában a házassággal kapcsolatos elvárásaik kialakítása során, mind pedig a szegénytörvény mint biztonsági intézmény szerepében, az nem a ráfordítások szintje, hanem a *típusa*.

Ez a komplex szituáció keretezi jelen tanulmányt, amelynek központjában a segélyezett szegények és házassági motivációik állnak. Az 1800–40 közti időszakra koncentrálna (a Régi Szegénytörvény úgynevezett „krízise” és az Új Szegénytörvény kezdete), forrásaim a helyi tisztségviselők (a szegényügyi felügyelők) elszámolásai, a helyi adófizetők gyűlésének (egyházközségi tanács) jegyzőkönyvei és az anyagilag nem független szegények segélyért folyamodó levelei, amelyeket három központi téma vizsgálatára használok: legelőször azt vizsgálom, hogy dacára a szegényházasságok iránti korabeli ellenérzéseknek, a helyi tisztségviselők számos olyan mechanizmust használtak, amelyek közvetlenül befolyásolhatták (és befolyásolták is) a szegényházassági piac természetét és a szegénység házassági motivációit. A kontinensről eltérően és a korabeli pamfletírók aggodalmainak szöges ellentétéként, tevékenységük a szegényházasságokat inkább támogatni volt hivatott, mintsem megakadályozni. Másodsorban, vizsgálatom tárgyát képezi, hogy mivel az angol szegénytörvény nem ruházott meghatározott csoportokra segélyjogosultságot, a segélyezési stratégiákat és precedenseket, amelyek

²⁶ Williams 2004: 54–61; Blaug 1963.

²⁷ Solar 1995; Patriquin 2007: 151–191.

I. térkép

Anglia közigazgatási beosztása

alapvetően befolyásolták, hogy a segélyre szoruló szegények hogyan tekintettek a házasságra és háztartásuk kialakításának kilátásaira, a szokások, az erkölcsi kötelesség és a szegénység saját érdekérvényesítési stratégiáinak kombinációja alakította. Jelen érvelésem szerint a szegénytörvény örökösödési mechanizmusként funkcionált azok számára, akiknek házassági terveiben a legkevesebb gazdasági megfontolás szerepelt – miközben akkumulációs képtelenségük valószínűleg túlzó álláspont.²⁸ Mint ahogy Snell megállapította, hogy a letelepedés meghatározható vagyoni eszköz, tulajdonképpen valuta volt, munkámban kifejtem, hogy az elfogadható kritériumok, amelyek alapján a szegények megkísérelték megkapni a szegénységi segélyre szóló jogosultságot, hatékonyabb hozománynak minősültek, mint bármi egyéb anyagi természetű vagyon, amelyet egy szegény család képes lehetett előteremteni.²⁹ Végül megállapítom, hogy a szegénytörvény működésének hatása sokkal fontosabb volt a vidéki szegénység számára mint a városiaknak. Munkámban elsősorban Berkshire és Northamptonshire vidéki megyéire koncentrálni vizsgálom a szegénytörvényt. (Lásd a térképet.) Miközben mindkét megye formailag ahhoz a széles szuprarégióhoz tartozott, amelyben a Speenhamland irányvonalat támogatták (a berkshire-i Speen egyházközségben az 1790-es évek végén bevezetett bérkiegészítő vagy a nagycsaládokat rendszeres családi juttatások formájában támogató segélyezés elnevezése),³⁰ könnyű el-túlozni ezen gyakorlat időbeli kiterjedését és intenzitását. Emellett úgy tűnik, hogy a levonandó tanulságok ezekben a megyékben szélesebb körű visszhangot keltettek más (és nem Speenhamland irányvonalú) angol vidéki területeken.³¹

KÖZVETLEN BEAVATKOZÁS A HÁZASSÁGI PIACON

Továbbra sem megoldott az a kérdés, hogy a 18. század végi és 19. század eleji vidéki szegénytörvény-politikák, mint például a Speenhamland, a roundsman (helyi farmokon foglalkoztatott alkalmi munkások, akiknek bérét részben az egyházközség, részben a föld tulajdonosa állta – a Ford.) és egyéb „munkahely-teremtő” programok által milyen mértékben gyakoroltak hatást az anyagilag nem független szegények elvárásaira, házassági motivációira, háztartásalapításuk tapasztalataira és termékenységükre. Williams véleménye szerint,³² az ilyen jellegű juttatások a családok nagy méretére adott válaszok voltak, nem pedig keletkezésük kiváltó okai. Mindemellett, egyre növekvő mennyiségű adat áll rendelkezésünkre annak alátámasztására, hogy az anyagilag nem független szegények családjainak mérete a legtöbb területen nem haladta meg a szélesebb népességét, sőt lehet, hogy gyakran kisebb is volt. Ebben pontosan az a tény tükröződik,

²⁸ Styles 2007: 1–30.

²⁹ Snell 2007: 81–90.

³⁰ Neuman 1982.

³¹ Patriquin 2007: 106–116.

³² Williams 2004.

hogy a szegénység hajlamosabb volt egy töredezetebb termékenységi szerkezetű életútra (például, ha a férj gyakrabban volt távol), mint az anyagilag független munkásosztály tagjai.

Bár ebben a kérdésben nyilvánvalóan több elemzésre van szükség, ha tágabb értelemben vesszük a szegénytörvény és a házassági piac közötti lehetséges kapcsolat értelmezését, nyilvánvalóvá válik, hogy a tisztségviselők pozitívan álltak hozzá a segélyre szoruló szegények házassági esélyeinek és a házasságok időzítésének kérdéséhez. A szegénytörvény által támogatott házasságok (és újraházasodások) képesek voltak azáltal csökkenteni a szegények egyénenkénti támogatásával a közösségre háruló jövőbeli nagy ráfordításokat, hogy az anyagilag nem független szegény jogi letelepedése másik egyházközségbe került, erősebb gazdasági egység jött létre, és a gyermekek feletti hosszú távú felelősségvállalás a közösség válláról az új családi egységre, valamint annak szélesebb rokoni és baráti hálózataira vándorolt. A szegénytörvény egyik korabeli bírálata szerint a felügyelők néha kifizették a jegygyűrűket, ruhát és ünneplést vagy készpénzben nyújtottak kezdő támogatást a házassághoz, hogy az egyedülálló szegény nők kiházasításával csökkentsék a rájuk nehezedő hosszú távú terheket. Voltak más olyan 18–19. századi európai közösségek, amelyek hasonló normákat követtek a terhek elosztásában és mozgatásában, habár legtöbbjük nem rendelkezett semmilyen aktív szegénytörvénnyel.

Erre a gyakorlatra rendelkezünk közvetlen bizonyítékokkal, például a Calverley vidéki iparosodott egyházközségében Nyugat-Yorkshire-ban, ahol 1763 augusztusában a felügyelő „három font négy shillinget fizetett William Nicholsonnak mikor elvette Rebecca Broadleyt”. Broadley ezt megelőzően többször részesült segélyben, és ez a meglehetősen nagy összeg nyilván jövőbeli további segélyek kifizetését volt hivatott megelőzni. Hasonlóképpen 1787 augusztusában a felügyelő feljegyezte, hogy „egy font 6 shilling adatott Hannah Armitage-nak, mikor megházasodott”. A 18. század vége fele Calverley-ben tizenkilenc hasonló, valószínűleg szegénytörvény által támogatott házasságról van adatunk.³³ A tisztségviselők a segélyre szoruló szegények házassági stratégiába való beavatkozása még elterjedtebb volt Northamptonshire-ben és Berkshire-ben. Például, Welton község felügyelője 1773 májusában egy pár cipőt fizetett Elizabeth Burrows számára, és az elszámolásban közvetlenül ez alatt szereplő bejegyzés szerint a kocsira is kapott pénzt, ami az esküvőjére vitte. A friss házas asszony egyházközségi támogatása 1774-ig tartott, amikor a felügyelő pénzt utalt ki számára olyan ruhaneműkre, amelyek természete arra mutat, hogy egy független, szegény munkásnő kelengyéjét képezték. Nagyon sok ilyen jellegű forrás áll a rendelkezésünkre. 1789 áprilisában például a weltoni felügyelő három font, kilenc shilling, 17 penny-t fizetett „Mary Benjamin esküvőjére és falujukba szállítására”. Hasonlóképpen, 1828 márciusában az egyházközségi tanács döntése alapján Thomas Woodsnak kiutaltak „egy pár cipőt és egy fontot a szomszédaiak költségeire” az

³³ West Yorkshire Archive Service P17/83: *Memorandum and Account Book*.

esküvője napján.³⁴ Egész Northamptonshire területéről elszórtan számos hasonló adatunk van a felügyelők elszámolásai között. Visszatérve a cikkem elején szereplő paródiára, az egyetlen szereplő akiről nem esett szó a bohózatban az maga a felügyelő.

A felügyelők a segélyre szoruló házasságait illető közvetlen támogatásai a szegények típusainak teljes spektrumát lefedték, beleértve még az idősebbek újraházasodását is. Ennek ellenére a források arról árulkodnak, hogy gyakrabban avatkoztak bizonyos csoportok házasodásába és újraházasodásába. A jelen cikkben vizsgált korszakban egyre nagyobb problémát jelentő törvénytelen gyermekek szüeleire például kiemelt figyelmet szenteltek,³⁵ hiszen az ilyen házasságoknak azonnali jótékony hatásuk volt azáltal, hogy csökkentették a közösség kiadásait, ráadásul a törvénytelen gyermek lakhelye is máshova kerülhetett. Erre példa a thrapstoni (Northamptonshire) Sarah Harber esete, aki Huntingdon St John egyházközségből (Huntingdonshire) származó John Swaine-től esett teherbe. Az egyházközség hirdetményt tett közzé Swaine elővezetésére, és felkutatása után arra kötelezték, hogy vegye feleségül Harbert vagy fizessen tartásdíjat. A thrapstoni felügyelők levelezése szerint Swaine a házasságot választotta.³⁶ A fizikailag vagy mentálisan hátrányos helyzetűek csoportja a vidéki felügyelők hasonlóan megkülönböztetett figyelmében részesült. 1833-ban a northamptonshire-i Crick falucskában a felügyelő Joseph Muscott-nak utalt ki pénzt, hogy egy John Hopkins nevű fiatalember gondját viselje. A felügyelő elszámolásának ugyanebben az évben tett későbbi bejegyzései (bilincsek, kényszerzubbony, ruházat, majd egy londoni elmeógyógyintézetbe szállítás) világosan jelzik, hogy Hopkins örült volt. Ennek ellenére, amikor 1834-ben kiengedték a Szent Lukács nevű intézményből, a felügyelő rövidesen pénzt utalt ki neki egy helyi asszonnyal kötendő házasságára.³⁷ Nem szabad elfelejtenünk azt sem, hogy a 18. és 19. századi házasságok nagy részét egyre növekvő arányban az újraházasodások tették ki. A felügyelők ezekben az esetekben is közvetlen és erős hatást gyakorolt. Például, hogy megkönnyítsék egy özvegyember és egy gyermekes özvegyasszony házasságát, a weltoni egyházközségi tanács határozata szerint „Thomas Townsend kérvénye lakbérre visszautasíttatik, kivéve, ha megengedi, hogy Baseley özvegy ott lakjon vele”. A pár 1820 decemberében összeházasodott.³⁸

A felügyelőknek alkalma volt arra is, hogy a friss házásoknak kiutalt különböző juttatásokkal befolyásolják a házasság idejét. Miközben kevés adatunk van az ilyen jellegű juttatásokról az egyházközségi tanács jegyzőkönyveiben és a felügyelők levelezésében, gyakran felbukkannak a felügyelők elszámolásaiban. Bizonyos, hogy ezek fontos részét képezték a segélyre szoruló tudatformálásának. Ezek a juttatások történhettek bizonyos árucikkek megvásárlásával vagy utazás

³⁴ NRO 356P/7.

³⁵ Levene–Nutt–Williams 2005: 1–17.

³⁶ NRO 325P/193.

³⁷ NRO 92P/132: *Crick Overseers account 1833–35*.

³⁸ NRO 356P/7.

kifizetésével, ezáltal a rászorulók el tudtak költözni egy másik (általában városi) egyházközségbe, így ez gyakorlatilag a közösség által finanszírozott örökségként funkcionált. Ez volt a sorsa a nem sokkal korábban újravezényelt mézeskalács-árus William Batemannek, akit saját egyházközségének tanácsa egy készlet mézeskaláccsal és útiköltséggel látott el, így támogatva, hogy elköltözzön családjával Thrapstonból és szerencsét próbáljon a suffolki Bury St Edmunds városában. 1826. március 20-án a következőket írta vissza, utolsó segélyért folyamodva:

„...mikor megérkeztem Bury-be [St Edmunds], a feleségem körülbelül tizennégy nap múltán gyermekágyas lett és mivel a ház teljesen új a gyerekszülés miatt sok szemet használtunk mert muszáj volt tüzelni mivel az idő hideg volt mire a feleségem felkelt két gyermekem [előző házasságából] megbetegedett és hetekig az ágyat nyomták nővért és orvost is kellett hívunk és mert *az üzlet lassú új eladóhelyen és én is idegen vagyok Bury-ben nagyon alacsony sorba kerültünk mivel a lakbérem március 25-én fizetendő és egyéb kifizetetlen számlák is amiket nem tudok kiegyenlíteni olyan helyzetbe kerültem, hogy kérem Thrapston egyházközség támogatását és Önnek felügyelő úrnak ajánlom magamat...*”

Azok számára akik házassági egyházközségükben maradtak, a felügyelő hajlandósága, hogy kifizesse az első lakbért vagy a lakbérhátralékokat, amelyek a házasság előtt halmozódtak fel az egyedülálló partnereknél, illetve hogy támogassa a gazdasági tevékenységet, például kis volumenű árusítást, döntő fontosságú volt abban, hogy elérik-e az anyagi függetlenséget vagy nem. Welton felügyelője ezért például a takaróktól kezdve, lábasokon és kanalakon át ágykeretekig, mindenféle háztartási eszközzel kistafírungozta a frissen házasodott, korábban szegényként nyilvántartott Ann Webbet. Hasonlóképpen, 1825 szeptemberében (és számos más esetben ebben az időszakban) a felügyelők kiutaltak a szintén friss házas Abraham Clarknak „10 shillinget hogy bőrt vegyen”, feltehetően, hogy lekerüljön a szegénységélyezési listáról.³⁹ Leggyakrabban ezek a kis beavatkozások kommentár nélkül maradtak, és elsikkadnak a részletek özönében, ami a jobb felügyelői elszámolások sajátja. Emiatt nehéz felbecsülni, hogy hány vidéki házasság részesült a szegénnytörvény által átmeneti támogatásban vagy annak reményében. Olykor az egyházközségi tisztségviselők nyíltan beszélnek stratégiáikról, mint például Joseph Sims a kis Braden falu (Northamptonshire) egyházközségében. 1812 februárjában Sims így ír: „belefáradtam Elizabeth Hall szüntelen követeléseibe, nem fizethetnék egy házasságért neki, hogy megszabaduljunk ettől a nyűgtől?”⁴⁰ Kérdéses, hogy miért gondolták úgy a felügyelők, hogy a szegények jobban járnak, ha megházasodnak, mintha egyedül maradnak, mikor a kontinensen élő közösségek ennek szöges ellentétét állították. Az anyagiilag nem független szegények nem házasodtak korábban mint kortársaik, és ebből

³⁹ NRO 356P/7.

⁴⁰ NRO 43P/15.

fakadóan a házassági piacba a szegénytörvény alapján történő közvetlen beavatkozás hatása az lehetett, hogy megelőzze a későbbi házasságokat és lerövidítse az újraházasodás közötti szüneteket, nem pedig hogy a fiatalabb korban kötött házasságokat segítse elő. Mindemellert láthattuk, hogy nem voltak érzékelhetőek a szegénytörvény alapján történő házassági piacba való beavatkozások hatásai a születésekre, így a felügyelők nem láthattak egy általános közvetlen összefüggést saját eljárásaik és a közösségekben megnövekedett születési arány között. Ezt a megfigyelést tovább fokozza az a tény, hogy (amint az a szegények leveleiből alább kiderül) a vidéki felügyelők, úgy tűnik, elég sikeresen exportálták városi közösségekbe szegényeiket, különösen a friss házásokat. Végül fontos felismernünk, hogy az angol szegénység hevenyészett szükségmegoldások komplex gazdasági rendszerében élte életét, ahol a házasságról általánosan elfogadott nézet volt, hogy több lehetőséget nyújtott, mint az egyedül élés. Ezzel együtt azt is el kell ismernünk, hogy miközben a felügyelők tevékenysége demográfiai-gazdasági költségeket generált, a tevékenység hiánya is költségeket vetett fel, például a betegek, elmebetegek, törvénytelen gyermekek édesanyjai, anya nélküli családok és hasonlók hosszú távú anyagi függése.

A HÁZASSÁGRA ÉS HÁZTARTÁSKIALAKÍTÁSRA GYAKOROLT KÖZVETETT HATÁSOK

Ezek fontos megfigyelések, de feltételezhető, hogy ami az emberek házasságról alkotott elvárásainak alakulását illeti, a szegénytörvény és az anyagilag nem független szegények házassági motivációi közötti valós összekapcsolódás közvetettebb és kevésbé tudatos szinten mozgott. Például, mint ahogy más munkáimban kifejtettem, a szegénytörvény növekvő hajlandósága az idősek ellátására a 18. század végén és 19. század elején lehetővé tette gyermekeik házasodását (mint például a korábban említett Walter Keeling esetében), hiszen ők e nélkül nem, vagy csak sokkal később, lettek volna képesek rá.⁴¹ Emellett forrásunk van arra is, hogy a késő 18. századi tisztviselők növekvő arányban utaltak ki támogatást nőknek, hogy másokat ellássanak az egyházközségen belül. Az ilyen (gyakorta folyamatos) támogatás képviselhette a különbséget egy a házasság után általánosságban fenntartható háztartás kialakítása és annak elmaradása között, és lehetséges, hogy szerepet játszott annak az elvárásszerkezetnek a kialakulásában, amely a női házassági elhatározást meghatározta a házasság időzítésének és a jövőbeli háztartáskialakítás típusának kérdésében.⁴² Amennyiben feltételezzük, hogy Moodie megjegyzése, miszerint az angol nők „akkor házasodtak, amikor alkalmuk volt rá, nem pedig amikor az számukra a legalkalmasabb lett volna” relevanciával bír a 18–19. századi élet vizsgálatában,⁴³ a szegénytörvény az egyházközségek jelentős kisebbségét

⁴¹ Hudson–King 2003: 46.

⁴² Boulton 2007; Williams 2004.

⁴³ Moodie 1983: 142.

jelentő nőket segítő, kis tételű és folyamatos beavatkozásaira való kilátások fontos szerepet játszottak házasodási döntéshelyzetekben. Ennek ellenére a szegénnytörvény és az anyagilag nem független szegények házasodási motivációi és döntései között fennálló összefüggések egy további és még differenciáltabb aspektusa kíván mélyebb elemzést. Sem az 1601-es szegénnytörvény, sem pedig az 1834. évi hatályon kívül helyezésig felgyülemlett törvénymódosítások nem szabályozták a szegénységi segélyre való jogosultságot. Ehelyett az önellátásra képtelen („impotent”, később „deserving”, azaz rászoruló), az egyházközségekben jogilag letelepedettnek számító szegények segélyezése az illetékes egyházközségekre hárult, míg a segélyeknek sem mértéke, sem formái nem voltak meghatározva. Miközben számos jogi eszköz merült fel, hogy ki számít önellátásra képtelennek, például a munkaképtelen időskorúak vagy a rokkantak, a kategória sosem került pontos meghatározásra. Ez okból az egyházközségek döntése volt, hogy megállapítsák saját kritériumaikat, hogy ki és miben részesülhet. Ennek eredményeképpen alakult ki a szegénnytörvény hatáskörének és az egyes egyházközségek ráfordításainak regionális és intraregionális heterogenitása a szegénység elleni harcban.⁴⁴ Mindazonáltal ez a szabadság számos tényező hatására megfélemlődött. Ilyen tényező volt a szokásnormák létrejötte,⁴⁵ a bíróságok beavatkozásai,⁴⁶ és a legtöbb közösségben nem letelepedett szegények csoportjainak kialakulása,⁴⁷ valamint a jogosultság-felfogás széles játéktérének kialakulása, amelyen belül a szegények személyesen vagy írásban támogatásért folyamodhattak, a hivatalnokok pedig többé kevésbé kötelesek voltak reagálni. Jelen írás érvelése szerint mind a támogatásért való folyamodás, mind pedig a tisztségviselők által, a szegények tárgyalási taktikáira adott válaszok folyamán kialakított precedensek meghatározták az anyagilag nem független szegények házassági elhatározását befolyásoló elvárások szerkezetét.

Érvelésem alapját szegények által írt levelek kiterjedt korpusza képezi. A 18. század végétől ezek a narratívák meglehetősen elterjedtek voltak. Az Essexi és Westmorlandi kezdeti gyűjtések⁴⁸ hamarosan a Jéghegy csúcsának bizonyultak.⁴⁹ Míg mind az egyes levelek, mind pedig a szélesebb körű gyűjtemények komoly problémákat vetnek fel az ortográfia, reprezentativitás, tartalmi hitelesség és metodológia kérdéseiben, lehetséges, hogy ezek a felvételek helyenként erősen túlzóak.⁵⁰ Különösen könnyű azt feltételezni, hogy a levelek részigazságokat vagy egyenesen hazugságokat tartalmaznak. De a gyakorlatban a felügyelőknek gyakran még a legeldugottabb helyeken is komplex megfigyelői rendszer állt a rendelkezésére, beleértve ebbe a kollégáikat, származási helyükkel kapcsolatot ápoló kereskedőket, sőt még a befogadó egyházközségekben élő rokonsági hálózatot is.

⁴⁴ Hindle 2004: 1–14.

⁴⁵ Sokoll 2000.

⁴⁶ P. King 2004.

⁴⁷ King 2005: 164–171.

⁴⁸ Hitchcock–King–Sharpe 1997.

⁴⁹ King–Nutt–Tomkins 2006.

⁵⁰ Sokoll 2001; King 2005: 184–185.

A szegények ezt gyakran felismerték, és aktívan indítványozták letelepedési egyházközségük tisztségviselőinek ellenőrzését mintegy demonstrálva, hogy nincs rejtegetnivalójuk. A továbbiakban a tipikusnak mondható vidéki Northamptonshire és Berkshire egyházközségi levéltáraiban található 2576, szegények által írt levélből és az ezekkel kapcsolatos egyéb levelezésből kimutatható távlatokat vizsgálom. Kiemelt figyelmet szentelek két, az életkori skála szembenálló végein elhelyezkedő család tapasztalatainak és retorikai stratégiáinak. Életútjuk megtestesíteni látszik a szegénytörvény házassági elhatározásokban játszott lehetséges hatásait. Jelenleg nem állnak olyan levelek a rendelkezésünkre, amelyek kifejezetten magáról a házasságról tudósítanak, így esettanulmányaimban erre csak a család későbbi története és a család és háztartás retorikájának elemzése alapján következtetek. Míg ez formailag az elemzés egyik gyenge pontja, forrásaink elég gazdagok és sokrétűek ahhoz, hogy magabiztosan vonhassunk le következtetéseket a szegénytörvény és a házassági motivációk összekapcsolódásáról. Jakob és Sophia Curchin thrapstoni (Northamptonshire) illetőségűek voltak, de a vidéki Cambridgeshire Wisbech kerületében számos különböző laccímmel rendelkeztek. Legalább ötven levélből tudunk róluk, amelyeket vagy ők maguk vagy róluk írtak Thrapstonban és Wisbechben 1824 és 1830 között. A legelső levelek idején a pár még valószínűleg kevesebb mint négy éve volt házas, hiszen amint ez a későbbi felügyelői levelezésből kiderül, legidősebb gyermekük három év körüli lehetett a levélfolyam kezdetekor. Az életkorszála másik végén elhelyezkedő Francis és James Soundy ötven év körül lehettek, amikor 1818-ban levelezésbe kezdtek a berkshire-i Pangbourne (eredeti egyházközségük) falu tisztségviselőivel a Surrey-beli Battersea-ből. 1818 és 1831 között harminc levél született róluk vagy általuk. Az ilyen levelek bőséges bizonyítékkal szolgálnak arról, hogy a vidéki felügyelők milyen sikerrel exportálták szegényeiket.

A SZEGÉNYEK LEVELEI MINT FORRÁSOK

A Curchin házaspár esete először egy felügyelői levélben keltette fel a figyelmet. A levelet Thomas Wooton felügyelő írta a Wisbech melletti Walsokenből, a thrapstoni felügyelőnek 1824. június 14-én, hogy engedélyt kérjen a segélyezésükre. Wooton így ír: „úgy értesültem, hogy korábban részesült az Önök támogatásában, amikor Wisbeach-ben [sic] tartózkodtak”, és az összes erről szóló anyag áttekintése után megállapítható, hogy a thrapstoni szegénytörvény valóban támogatta a Curchin házaspárt a valószínűsíthetően 1821. vagy 1822. évi házasságkötésüktől kezdődően.⁵¹ A thrapstoni felügyelő kevéssé volt meghatva és 1824. június 17-én figyelmeztette Wootont, hogy „járjon el annak tudatában, hogy ez [Jacob Curchin] egy bajkeverő és tolakodó ember, ezért felkészültnek

⁵¹ NRO 325P/193/2.

kell lenni furmányos áskálódásai ellen”.⁵² Röviden, Curchin nyilvánvalóan beleillett a cikk elején idézett koldusmenyegző szereplői közé. Mindezek ellenére a felügyelő mégis engedélyezte a segély kifizetését. 1824. szeptember 26-án Jacob Curchin saját nevében írt folyamodványt a thrapstoni felügyelőnek, hogy lakbérét kifizesse, azzal az indoklással, hogy „a feleségem eléggé megnagyobbodott, mert más állapotban van, és kijelentem, hogy nincs egy ágyunk se amibe feküdné”.⁵³ Ez a negyedik gyermek volt a házasság majdnem ugyanennyi éve alatt, és a levél egyrészt arról tanúskodik, hogy ebben a viszonylag korai szakaszban a háztartásból hiányoztak a legalapvetőbb anyagi alapok (nincs ágy, melybe a szülő nő feküdné), másrészt arról a szürke területről a jogosultság kérdésében, amely a szokások (a gyermekáldás gyakran egyenlő volt a támogatásra jogosultsággal), az erkölcsi kötelesség (elnézné-e a felügyelő ahogy az asszony a földön fekvé szüli meg gyermekét?) és a gazdaságosság (kevesebbe kerül Curchinnek Wisbech-ben támogatást juttatni, mint hazahozatni) csomópontjában keletkezett. A felügyelő 1824. november 11-en válaszolt felhatalmazva wisbech-i kollégáját, hogy ágyat vásároljon.⁵⁴ Miközben a wisbech-i egyházközségi tanács nem utalt ki formális családi juttatásokat, nyilvánvalóan támogatták a családokat háztartáskialakításuk korai éveiben és gyermekáldás esetén. Érdekes kérdés azon elgondolkodni, hogy az ilyen támogatások elvárása mennyire volt része a köztudatnak az udvarlási szakaszban levő thrapstoni párok számára.

Jacob Curchinről legközelebb 1824 karácsonyán hallunk ismét, amikor is segélyt és lakbérhátralékának kifizetését kérvényezte.⁵⁵ Mint korábban, a folyamodvány megfogalmazásának központjában gyermekágyas felesége áll, valamint az, hogy a család nem képes megbirkózni ilyen problémákkal. „Nem volt egy shilling annyi sem, meg semmi a házban, meg nővér sem, úgyhogy ha nem küldenek a következő postával valamit, a feleségem biztos odaveszik... Nem mehetek Wisbeach-be mert a feleségem nagyon odavan és a szállásunk bérét ma kell fizetni.” Az anyagilag nem független szegények így módon úgy tűnik a szegénytörvényt bevételi forrásnak, a háztartáskialakításra adott támogatásnak, és a házasság előtti felhalmozást, illetve a házasság utáni egyéb támogatási formákat (családot, barátokat) helyettesítő intézménynek tekintették, még hozzá olyan bevételi forrásnak, amely erkölcsi és retorikai nyomás hatására vált elérhetővé, például az, hogy valaki „odavan” („is in a lost state”). Ez a tematika a legerősebben Jacob felesége, Sophia által írott levelek sorozatában érhető tetten. 1825. március 12-én Sophia megköszönte a felügyelőnek a lakbér karácsonyi kifizetését, ugyanakkor emlékeztette a következő részlet esedékességére (közvetlen bizonyíték a frissen alapított szegényháztartások anyagi sérülékenységére), kitért a család előrelátható anyagi csődjére,⁵⁶ valamint hozzátette, hogy „a szegény gyermekeim

⁵² NRO 325P/193/3.

⁵³ NRO 325P/193/22.

⁵⁴ NRO 325P/193/35.

⁵⁵ NRO 325P/193/42.

⁵⁶ NRO 325P/193/50.

majdnem meztelenek és bizonyos vagyok afelől, hogy erőnket meghaladja felruházni őket. Remélem tesz valamit, hogy a hidegtől megmeneküljenek”. A meztelen gyermekek képe erős retorikai eszköz. Sophia 1825. április 20-án ragadott újra tollat és levelében így panaszkodott:

„...mit is tehetek a megélhetésért négy olyan kicsiny gyermekkel mint az enyimek olyan fiatalok még hogy nem tudok a férjemnek sincs mit [dolgoznia] csak néhanap egy kis gyapjút balázni, néha egy hétig vagy kettőig egyáltalán semmi és aztán a pár shilling amit hazahoz olyan gyorsan elmegy hogy általában mire megint van mit csinálnia már *majdnem éhezünk hogy a lakbért ki tudjuk fizetni*.⁵⁷

Annak ellenére amit a thrapstoni felügyelő Sophiának írott levelében,⁵⁸ olvashatunk amely szerint „az egyházközségnek elege van az Ön folyamodványaiból és leveleiből”, valamint ahogy egy másik, augusztus 13-án kelt levél felveti,⁵⁹ „meg vagyunk győződve arról, hogy nagyon rosszul gazdálkodnak, vagy kicsapongóan élnek”. Thrapston mégis kifizette a lakbért és folyamatos segélyt folyósított az első házasságának alig ötödik évében járó pár részére. Az előrelátható éhezés, a gyermekek meztelensége, a háztartás gazdasági törékenysége a lakbér és más nagy összegű számlákkal szemben, valamint Jacob Curchin gazdasági hullámvölgyeknek való kiszolgáltatottsága és a segítségkérés utolsó pillanatra halasztásának retorikájával összefonódó témái a további levelekben is jelen vannak: például 1825. november 14-én és december 31-én, 1826. február 6-án és 15-én, amelyben Sophia megjegyzi,⁶⁰ hogy „a Férjemnek nincs munkája hogy egy fityinget is hazahozna és nem tudunk segíteni magunkon egy morzsányi enni-valónk nem sok annyi sincs vagy bármi amit akár egy hatosért eladnánk. Ha nem küld valamit a lehető leghamarabb mind éhenhalunk”. Thrapston válasza a készpénz volt, és az 1826. március 31-én és június 1-én kelt levelek szintén hasonló reakciót váltottak ki. 1826. június 26-án Sophia Curchin a társadalmi konvenciók kihangsúlyozásával pengette meg az erkölcsi kötelesség húrjait: „Remélem lesz magában annyi jószág hogy a lakbéremet kifizetné és segítene hetente egy picinykével többet a lebetegedésem idejére mert bárki akibe egy kis jóérzés szorult tarthatatlannak vélné hogy ilyen állapotban szükségét szenvedjek mert most már hamarosan mindenórás vagyok.” Sophia Curchin egyértelműen a szegénytörvényre való jogosultságnak azon szürke területére helyezte magát, ahol lehetővé volt a felügyelővel való egyezkedésre.

Mindezzel együtt a legerőteljesebb retorikai fogásokat a későbbi levelekre tartogatta. A felügyelő és az „egyházközség mint barát” tematika az 1826. július

⁵⁷ NRO 325P/193/61.

⁵⁸ NRO 325P/193/62.

⁵⁹ NRO 325P/193/83.

⁶⁰ NRO 325P/193/123.

18-án küldött levélben bukkan fel először,⁶¹ amelyben Sophia Curchin a következőket írja a felügyelőnek:

„...a ruházkodás ügyében sajnós azt kell mondanom, hogy egy váltás ruhánk sincs Negyedévi lakbérünk a nyakunkon és mindjárt eljön az időm a gyerekekkel és ha onnét nem kapok segítséget *úgy nincs egy barátom sem, hogy segítsen ott* de remélem hogy Ön *lesz olyan jóságos hogy segítsen és ne hagyjon ilyen szükségben engem* mert hazamegyek én ha azt az Önök jósága úgy ítéli jónak vagy ha közbejár hogy itt segítsenek vagy így vagy úgy de kell valami mert én nem tudok a magam erejéből megenni. Remélem Uram hogy tudassa velem hogy hogyan lett döntve mert ha haza kell mennem akkor gyorsan kell mert nem merek már útra kelni sajnálom hogy ilyen gyakran alkalmatlankodok és bárcsak ne kellene de sajnós azt kell mondanom jelenleg muszáj vagyok Uram hálás köszönetemet küldöm amit eddig kaptam és remélem egy időre fellélegezhetek mert most *csupa aggodás vagyok és boldogtalanabb mint azt bárki akár elképzelni tudná* annyi gondomat látom a jövőben de *remélem a Mindenható ad nekem jóbarátokat mert a barátok Thrapstonban már voltak jók velem és remélem ezt nem felejtik el.*”

Egyszóval a szegénytörvény Sophia számára egyfajta biztosítási kötvényként és a családi háttér pótlékeként funkcionált. Ebben a felfogásban, Sophia Curchin egyértelműen érezte és ápolta az egyházmegyéjével való személyre szabott kapcsolatot, amely feszültség esetén biztosította részére a retorikai és stratégiai mozgásteret a felügyelővel folytatott párbeszédben. 1828. május 11-én Sophia Curchin így érvelt a hazatérését sürgető egyházközségi tanács utasítása ellen: „úgy kívánják hogy jöjjünk haza de ez nem rajtunk múlik mert már közel az időm és így nem merek útnak indulni és Férjem és gyermekeim jobban vannak így hajlandóak vagyunk a segély nélkül lenni ha kifizetnék a lakbért és csak a gyermekágyam idejére küldenének egy kicsiny összeget ha a szükség úgy hozza”.⁶² Hasonlóképpen, 1829. november 29-én,⁶³ az egyházközségi tanács ismét hazarendelte a családot Thrapstonba, amelyre Sophia óvatosan azt felelte, hogy „bizonyos vagyok afelől hogy van annyi jóságuk irántunk hogy azonnal válaszoljanak és segítsenek mert bizonyos vagyok hogy mi mindent megteszünk hogy ne alkalmatlankodjunk de *tudniuk kell hogy nagy munka az öt gyerek és mi magunk ellátása*”. Az alkudozásba hajló nyelvezet és a mögötte meghúzódó fenyegetés ellenére a felügyelő nem volt képes egyszerűen visszautasítani az ügyet, és a Curchin család végül sosem tért haza. A hazatelepedés körül huzavona gyakran előfordul a szegények levelezésében, s ez a felügyelő és a szegények közötti közös hivatkozási alapként funkcionált. A Curchin házaspár esetében az egyházközség egyértelműen nem kívánta a hazatérésüket saját falujukba, hiszen addigra már sok pénzt fektettek az elköltöztetésükbe és visszaköltözésük nemcsak költséges

⁶¹ NRO 325P/194/1.

⁶² NRO 325P/194/121.

⁶³ NRO 325P/194/162.

lett volna, de a közösségre nézve bomlasztó is, mivel alig volt hátramaradt helyi rokonságuk vagy egyéb kapcsolatuk és a költözés kiragadta volna őket a helyi munkaerőpiaci és hitelezői hálózatból. Ennek ellenére a visszaköltözéssel való sakkban tartás hasznos eszköz volt arra, hogy arra kényszerítsék Jacob és Sophia Curchint, hogy alacsonyabb összegeket fogadjanak el, mint amennyit akkor kaptak volna, ha a saját egyházközségükben tartózkodtak volna, és mindeközben az egyházközség eleget tett hallgatolagos kötelezettségének, hogy támogassa a fiatal párt. Ugyanakkor a Curchin házaspár nem kívánt hazatérni és a fenyegetés, hogy tetemes költségeket okozva mégis megteszik, eszköz volt arra, hogy legalább valamennyi támogatást biztosítsanak maguknak. Számos szegények által írott levél tanúskodik erről a logikáról, és általánosságban véve az egyházközségükön kívül élő szegények számára történt kifizetések általában alacsonyabbak voltak, mint a hasonló helyzetű, egyházközségükben maradó sorstársaiké. Ennek ellenére kimutatható, hogy az egyházközségek által a máshol élő szegények részére kiutalt segélyek összege elérte a felnőtt helybeli szegény férfiak segélyezésére fordított összeg ötven százalékát.

Sophia utolsó, 1829. december 7-én kelt levelében jó néhányat megtalálunk ezekből a motívumokból, és levelét érdemes hosszabban idézni:

„Sajnálom, hogy oly gyakran kell alkalmatlankodnom de a gondjaim úgy megszaporoztak, hogy lehetetlen elviselni a terhet a gyermekeim oly kicsinyek oly számosak oly fiatalok hogy nem tudnak semmit se még csinálni meg én sem miattuk a Férjem mostanság betegeskedik de ha jól volna se volna munkája és barátok és pénznek híján segítségünk sem akad hát így mit is tehetek én Nem tehetek mást csak az Ön jóságáért folyamodni amit remélek megkapunk mert bizton vagyok abban hogy a bánat a sírba visz engem azt mondja a férjem ahogy kicsit jobban lesz elmegy munkát keresni és amíg nem kap valamit és értünk nem küld addig minékünk haza kell menni. Így reménykedek az Ön jóságában hogy küld nekünk egy pár shillinget és akkor rögvest hazaindulunk de a Szegény gyermekeim oly szükségben vannak ruhák terén amit el is felejtettem említeni az előbb remélem rendel valami kabát-félét a hideg időkre vagy különben bizonyosan belehalnak egy ilyen hosszú utazásba remélem azonnal válaszol.”⁶⁴

A levelezés lezárultáig Thrapston minden egyes házasságban eltöltött évükben utalt támogatást a Curchin család háztartásgazdasága részére. Egyetlen egyszer sem ajánlott fel az egyházközség formális családi juttatást vagy bérkiegészítést a speenhamlandi értelemben, ám ennek ellenére meglehetősen nagy összegeket fordított arra, hogy a család fennmaradását lehetővé tegye a szélesebb gazdasági kontextusban, amely magába foglalta a munkalehetőségeket, zálogot, barátokat stb. Az egyházközség tisztviselői nem mindig fizettek örömmel, de a teljes levelezés legmegdöbbentőbb aspektusa az, hogy habár Curchinék megítélésük

⁶⁴ NRO 325P/194/172.

szerint tunyák, alakoskodók és erkölcsileg romlottak, mégis rendelkezésükre állt egy olyan retorikai és stratégiai mozgástér, amelyben újra meg újra megkísérelhették jogosultságukat igazolni.

Nem világos, hogy a northamptonshire-i mintában pontosan hány más szegény folyamodványa került meghallgatásra a házasságuk után, leginkább mivel az ilyen jellegű támogatások gyakran betegségi támogatások álcája mögött rejtőznek. Durva becslés szerint mindazonáltal az egyes folyamodók legalább 24 százaléka azok közül került ki, akik feltételezhetően vagy házasuló korban voltak, nemrég házasodtak, vagy visszakerültek az újr házasság piacára, valamint, hogy az ő leveleik az összes 1392 Northamptonshire-ből gyűjtött levél 22 százalékát tették ki.

A Curchinék által felhasznált erkölcsi és a retorikai eszközök más, szintén röviddel a házasságuk után segélyért folyamodók leveleiben is erősen jelen vannak, mind Thrapstonban, mind pedig más vidéki northamptonshire-i közösségben. Különösen azt a koncepciót alakították következetesen hogy a szegénytörvény barát/rokon-pótlékként funkcionáljon az anyagilag nem független szegények részére a házasság után. Ilyen körülmények között, valamint annak fényében, hogy a szegények folyamodványai általában meghallgatásra találtak az egyházközségekben, bizonyosan állítható, hogy az anyagilag nem független szegények házassági motivációihoz nem kötődött a tartós gazdasági függetlenség elérésének gondolata. A Curchin házaspár esetében, miután folyamodványaik szinte közvetlenül az esküvő után megindultak, nyilvánvaló, hogy elvárták, hogy a szegénytörvény teremtse meg házasságuk anyag alapjait, különösen nagyobb egyösszegű kifizetések formájában (pl. lakbér, ruházkodás, orvos céljára) a házassági életút lelegejtől. Ugyanez elmondható más frissen házasodott levélírókról is a northamptonshire-i mintában. Így elképzelhető, hogy általában alábecsüljük a szegénytörvény házassági motivációkra gyakorolt hatásának kiterjedését és nagyságát, különösen a segélyre szoruló szegények kérdésében. Ezek a megfigyelések segíthetnek abban, hogy a sprattoni koldusmenyegző kevésbé komikus fényben tűnjön fel.

Konklúzióinkban vissza fogunk térni ezekhez a témákhoz. Eközben azonban az életkori skála másik végletén elhelyezkedő más levélsorozatok írói további bizonyítékokkal szolgálnak a szegénytörvény és házasság más jellegű közvetett összefüggéseire. Ezen összefüggések természetének feltárására talán a Soundy család (John and Frances) levélfolyama a legalkalmasabb eszköz. Soundyék a surrey-i Battersea egyházközségben éltek, és a berkshire-i Pangbourne-nal álltak levelezésben segélyügyben. Jelen írásom egyik kulcskérdése, hogy a Soundy házaspár mi mindenre kiterjedőnek képzelte a kérhető támogatást, és milyen válaszokat kaptak folyamodványaira az egyházközségtől. A családdal először 1818. december 22-én találkozunk, amikor Frances Soundy levelet küldött Pangbourne-ba, amelyben segélyért folyamodott miután egy családi veszekedést követően a férje elhagyta. Ebből a levélből kiderül,⁶⁵ hogy a Soundy családnak számos különböző korú gyermeke volt,

⁶⁵ Berkshire Record Office (a továbbiakban BRO): D/P 91/18/6.

egész kicsitől a fiatal felnőttig, amely tény központi fontossággal bír a levelezés folyamán alakuló narratívában. A közbevetőleges 1818. december 29-ei és 1819. január 4-ei levelek után a család újra felbukkan, ezúttal egy szomszéd levelében, amelyben arra kéri az egyházközséget, hogy küldjenek pénzt nekik ruhára, hogy az egyik Soundy fiú (John) el tudjon menni inasnak. 1823. szeptember 29-én Frances Soundy már saját nevében jelentkezett ez ügyben, amelyben kéréséhez hozzátette:

[azért nem tudja az inasnak állás és a ruházat költségét fedezni fia részére, mert megtakarított pénze elment] „...ügyvédre a szerencsétlenül járt testvérének [Charles] és más egyéb kiadásokra amelyek nagy terhet róttak rám mert nálunk lakott a felesége [Mary] és gyereke amióta csak eljöttek maguktól és a fiam bizonyosan éhenhalt volna a börtönbe ha mi nem támogatjuk a hat hónapig amíg benn volt és ez nagyon sokba került nekünk amiközben eladósodtunk és a mai napig erőnkön felüli volt hogy kikerüljünk belőle és amióta meg itthon van nem volt állandó állása és ezért muszáj vagyunk neki egy kicsit adni hogy ne haljon éhen.”⁶⁶

Röviden Frances Soundy otthont adott menyének és unokájának, mikor azok Battersea-be érkeztek, ami egyéb bizonyítékok szerint nem sokkal az esküvő után történt. A tényből, hogy Frances Soundy az együttlakás tényét egyrészt igénylése részének tekinti, másrészt pedig segélykérése indoklásában retorikai eszközként használja, arra következtethetünk, hogy Frances nem gondolta, hogy a felügyelők különösnek találnák, hogy a család támogassa a friss házásokat, vagy hogy ennek következtében egyházközségi támogatást igényeljenek a kiterjedt család megsegítésére.

1826. február 13-án (több köztes levél után) kiderül, hogy Charles és Mary Soundy és gyermekük ismételen hozzájuk költözött, és Frances Soundy az ennek következtében a családi gazdaságra nehezedő megnövekedett terhek miatt folyamodott újra támogatásért:

„...ha bármi kétsége lenne róla hogy a fiam nevében folyamodok önhöz és amit oly szívesen küldtek megtartottam magamnak, már tizenegy hete velünk laknak, hát ha úgy gondolja küldjön valakit hogy kivizsgálja úgy fogja találni uram, hogy még a felit sem mondtam el annak a gondnak amit az eltartásuk jelent mert próbálok magamban tartani amennyire lehet uram alázatosan esedezem hogy segítse meg őket egy kicsinyt és kerítsen neki ruhát mert jövő kedden vagy szerdán [Charles potenciális munkaadói] akarnak vele találkozni hogy megállapodjanak mikor veheti fel a munkát és nem mehet így el ha maga nem áll mellé barátjaként ami meg engem illet a maguk jóézésére bízom a dolgot uram.”⁶⁷

⁶⁶ BRO D/P 91/18/4.

⁶⁷ BRO D/P 91/18/4.

Itt ismét látható hogy a fiú segélye összefonódott Frances sajátjával, de ami itt a legfontosabb, hogy a gazdasági és lakhatási függetlenség peremén élő fiatal pár közvetett módon vette igénybe a szegénytörvényt. Ugyanúgy mint Thraps-ton és a Curchin házaspár esetében, a pangbourne-i szegénytörvény végrehajtói-tól elvárták, hogy barátként álljanak a Soundy család mellé, és becsületességüket és feddhetetlenségüket kihangsúlyozva kapacitálták a felügyelőket, hogy a család szavahihetőségét vizsgálják. 1826. november 16-áig nem érkezett válasz Pang-bourne-ból és ezért Frances újra tollat ragadott és megírta, hogy így a fiának haza kell térnie saját egyházközségébe, amely úgy tűnik mindkét család számára könnyebbséget jelentett volna. Egy munkaképtelen felnőtt visszatérése azonban szinte korlátlan mennyiségű jövődöbeli anyagi terhet rótt az egyházközségre.

A Soundy család továbbra sem hagyta a felügyelőket nyugodni. 1827. február 1-jén Frances ismét levelet fogalmazott, amelyben így ír: „a 2 font amit voltak szíves nekem küldeni számukra [Charles és Mary számára] abból egy font négy shilling ment a lakbérre és a holmijuk kiváltására [ti. a zálogból], és egy shilling tizenegy penny a postára a maradék 14 shilling egy pennyt meg nekik adtam, hogy segítsek és hazavittem őket magamhoz ami uram most már tíz hete volt és a fiam már öt hónapja munka nélkül van kivéve négy napot amikor furi-kolt a kertekben és uram pénzt teremteni a lakbérükre meg tüzelőre és a mindennapi ételmezt három embernek abból amit egy öreg ember ad haza, hát az a legnagyobb szegénységbe vitt bennünket”.⁶⁸ 1827. június 3-ára körülményeik tovább romlottak és Frances a következőket írta:

„...legutolsó levélben [valószínűleg elveszett] amit írtam [olvashatatlan] elmond-tam hogy a kisebbik fiam John Soundy és a felesége [Hannah] hozzám költözött segít-ség és otthon végett és hogy a felesége állapotos, és uram körülbelül március közepén jöttek és még annyi shillinget sem adott haza azóta amennyi hetet itt van már, és uram a nagyobbik fiam meg a felesége meg gyereke már huszadik hete annyi gondot hoz-nak rám hogy én még ennek a feleséginek a szülését is már nem bírom gondozni mert egyáltalában semmi kilátása munkára... adtam alájuk egy ágyat de uram nekem most nincs ágyam és nem futja nekem venni egyet úgyhát uram ha nem segít nekik akkor mikor az asszonyt [hiányzó szó] majd dologházba kell mennie mert nem állhatom hogy ilyen állapotban a földön háljon uram nekem kifogásom nincsen hogy ellássam és mindent amit tudok megtegyek értük de minden tekintetben gondoskodni nem tudok végig mert a legnagyobbik lányomnak nem mozog egy tagja sem a reumás láztól és most ő is itthon van és már jön ki belőle de nem tudom rendesen táplálni ahogy azt kellene, hogy visszatérjen belé az erő és megint mozogni bírjon.”

Habár arra nincs adatunk, hogy John Soundy (a korábbi levelekben inas-nak álló fiú) mikor házasodott, tudjuk, hogy 1823. októberében tizenöt éves volt, és a levél keltekor nem lehetett több tizenkilencnél, azaz valószínűleg friss

⁶⁸ BRO D/P 91/18/4.

házas volt. Nyilvánvalóan nem alakított ki működőképes gazdasági és lakóegységet, és elképzelhető, hogy az esküvője idején munkanélküli is volt. A cikk elején idézett koldusmenyegző paródiája legalább annyira illik John Soundy-ra, mint a tudósításból megismert vidéki sprattoniakra. A legfontosabb mozzanat ebben az esetben az, hogy Frances Soundy kötelességének érezte, hogy szobát, ágyat és ellátást biztosítson nekik és az egyházközséghez forduljon segítségért, ami így végeredményben a koldusmenyegző közvetett támogatásaként funkcionált. Még ennél is jelentősebb az a tény, hogy a felügyelő valóban kiutalt pénzt, ami arra enged következtetni, hogy ez a vidéki egyházközség nem talált benne kivetnivalót, hogy a segélyre szoruló szegények háztartásalapítását támogassa, még akkor sem, ha mint példánkban, ez tulajdonképpen egy idősebb házaspárnak ítélt segély által közvetve történt.

Frances 1828. június 7-én újra jelentkezett,⁶⁹ ezúttal részben azon okból folyamodott segélyért, mert „kicsiny leányunokám a fiunk Charles Soundytól aki a maguk egyházközségéből való és utoljára októberben volt lenn magunknál amikor uram el is mondta hogy nincs hol lakniuk azon kívül ami fedélt mi adtunk neki amíg ki nem stafiroztunk egy szobát a felesége állapotossága miatt ami miatt karácsony óta nyomja az ágyat és magas láz gyötri és a fiam keresete csak kilenc shilling egy hétre és mivel olyan kevés a pénzük könyörületből magunknál tartottuk a gyermeket”. Itt, mint mindahányszor, egyáltalán nem esik szó arról, hogy Charles Soundy-nak saját független gazdasági és lakóegységet kellene alakítania (vagy, hogy ezt valaki elvárna tőle). Ezzel szemben az ezt követő levelekben ismételen bebizonyosodik az összes Soundy gyerek gazdasági és lakásügyi sérülékenysége. 1828. szeptember 24-én például Frances így ír: „...az egyik gyereke [ti. Charles Soundy-é] már így is nálam van meg a másik fiam a felesége és gyereke és ebben az elmúlt három hónapban fedelet kaptak a fejük fölé és néha ellátást”⁷⁰ 1829. február 2-án ismét ír: „...nagyon nehéz így hogy két öreg ember ilyen nyomorba legyen és ennyi gondja legyen, hogy a gyermekeiknek otthont szerezzenek a fiam Charles Soundy aki volt lenn magunknál nem keresett egy shillinget sem mióta visszajött és már teljesen éhezésben van és mi nem segíthetjük semmivel kivéve hogy helyet adunk neki ahol lakjon”.⁷¹ 1829. november 14-ére a két házas fiú ellátásának terhe kezdett elviselhetetlenné válni: „El kellett küldenem a legnagyobb fiam Charles Soundy kislányát haza és a legkisebbik fiam John Soundy kisfiát az anyjához ami nagy szomorúság volt mert nagyon szegény az az asszony is csak két napot dolgozik egy héten de uram amennyi ideig csak tudtam otthont adtam nekik hogy ne legyen jó uramék terhére mivel a mi bajunk nem rossz életből származik hanem mert a gyermekeinknek otthont kell adjunk és mert a férjemnek nincsen munkája.”⁷² Végül 1831. október 11-én a következőket írta:

⁶⁹ BRO D/P 91/18/10.

⁷⁰ BRO D/P 91/18/10.

⁷¹ BRO D/P 91/18/10.

⁷² BRO D/P 91/18/7.

„...segítettük őket [Charles-t and Maryt] de *már nem tudunk mögöttük állani mint a jóbarátjuk* mert a férjemnek változatlan az egészsége és múlt télen is három vagy négy hónapot is segítettük őket és így magunknak sem volt semmink mert amíg nekik adni kellett mi nélkülöztünk mert nem állhatom nézni ahogy a gyermekeim éheznek de uram alázatosan reménykedek hogy figyelembe veszi kérésünket és küld nekik valami kis segílyt mert ha nem akkor az egyházközségükhöz kell folyamodniuk segílyért mert ha nem fizetik ki jövő hét keddig ami október 17-e akkor el kell adják mindenüket hogy ki tudja fizetni és akkor uram nekem nincs több helyem hogy a házamba fogadjam őket.”⁷³

Más szóval az egyházközség jobban jár, ha késlekedés nélkül kifizeti a lakbért és valamennyi segílyt, mintha az eladott családi javakat kellene később pótolni jóval nagyobb ráfordítással. Ezek a levelek tanúskodnak arról az informális támogatásról, amelyben fiatal párok (és Charles Soundy esetében az egyre kevésbé fiatalnak számítók is) szüleiken keresztül részesültek, és arról a kérelmezési apparátusról, amellyel ilyen esetekben szembesültek a felügyelők. Fontos kiemelni, hogy habár Pangbourne nem mindig fizetett annyit, amennyiért folyamodtak hozzájuk, illetve gyakran később vagy csak több kérelem után reagált támogatással, végeredményben általában mindig fizettek. A forrásként szolgáló 1184 berkshire-i felügyelők és szegények által írt levélben az összes egyéni kérelmező 28 százalékát házasságban lévő, friss házaspár vagy az újránházassági piacra visszakerülő személyek teszik ki. Ugyanúgy mint northamptonshire-i kortársaik, ezek a szegények retorikai, erkölcsi és stratégiai mozgásteret kaptak, hogy folyamatos támogatást kapjanak sérülékeny háztartásaik számára. A Soundy család leveleiből kimutatható, hogy a friss házaspároknak nyújtott támogatás érvényes jogalap volt arra, hogy a szülők vagy mások igazoltan rászorultaknak nyilvánítsák magukat. Miközben Berkshire-t gyakran (és valószínűleg tévesen) „Speenhamland megyének” tekintik,⁷⁴ a tisztségviselők az ilyen jellegű levelekre egyösszegű kifizetésekkel vagy más kisebb kifizetéssel reagálva támogatták az anyagilag rászoruló háztartásokat, nem pedig rendszeres családi juttatásokkal. Így tehát még Berkshire-ben is félreérthető és alábecsülhető a szegénytörvény házassági motivációkban betöltött szerepe.

ÖSSZEGZÉS

A rendelkezésünkre álló angol források semmilyen ponton nem elég részletesek ahhoz, hogy döntően meghatározhassuk az anyagilag rászoruló szegények arányát a házasságok különböző csoportjaiban, vagy hogy részletes képet kapjunk a házassági motivációikról. Ennek ellenére, Northamptonshire és Berkshire megyékben kimutatható, hogy az összes házasság jelentős kisebbségében legalább

⁷³ BRO D/P 91/18/4.

⁷⁴ Neuman 1982.

az egyik házasodó fél a jelen írásban meghatározott „anyagilag nem független szegény” kategóriába tartozott. Továbbra is bizonytalan (vagy csak az olyan paródiákból következethető, amilyennel cikkemet kezdtem), hogy ezek az emberek, illetve partnerük milyen koncepcióval rendelkeztek a házasságot illetően, hogyan jutottak elhatározásra és hogyan éltek meg házasságuk kezdeti szakaszát. Mindemellett bizonyíték van rá, hogy a szegénytörvény végrehajtói közvetlenül beavatkoztak a házassági piac működésébe és a házassági döntéshozatalba, még akkor is, ha nem vesszük figyelembe a családi és bértámogatások és az anyagilag nem független szegények házassági elhatározása közötti kapcsolatot. Az ilyen jellegű beavatkozások fontossága az egyén szintjén nem tisztázott, de nyilvánvaló, hogy a tisztségviselők szerint a szegények jobban boldogultak házasságban, mint egyedül, hogy a beavatkozásaik születésekre gyakorolt hatása kimondatlanul maradt, és hogy a vidéki felügyelők alapján véve sikeresen exportálták döntéseik demográfiai következményeit városi közösségekbe.

Mindeközben a szegények leveleinek elemzése alapján feltételezhető, hogy az anyagilag nem független szegények által alapított háztartások mind anyagilag, mind a lakáshelyzetüket illetően sérülékenyek voltak, és rá voltak szorulva a szülők, szomszédok, „barátok”, és mindenekfelett a szegénytörvény támogatására. Ennek a függésnek a pontos nagyságát lehetetlen felmérni a családrekonstrukció és a szegénytörvényi adatok közötti nagyterjedésű összefonódás feltérképezése nélkül, de a szegények által írott levelekből kiderül, hogy jelentős volt. Fontos megjegyezni azt is, hogy a frissen házasodottak, valamint a szegénytörvényt közvetett módon szegény friss házások támogatására használók (pl. szülők) kérvényezési retorikája az itt vizsgált vidéki közösségekben rendkívüli érzékenységgel bírt. Habár a segélyek nem voltak rendszeresek, éves kifizetések szintjén végeredményben elég nagy összegekre rúgtak, és ahhoz, hogy segélyt utaljanak ki a felügyelők elvárták, hogy a frissen házasodott szegények jelentkezzenek náluk érte. Még azokban az esetekben is kifizették a lakbért, ruházkodást, bútorok zálogból való kiváltását, orvosi számlákat és egyéb segélyeket, ahol a felügyelőknek valódi és tartós aggályaik voltak a szegények (mint pl. Jacob és Sophia Curchin) erkölcsével és háztartásvezetésével kapcsolatban. Miközben itt mindössze két szegény család levelezésére koncentráltunk, az alapvető feltételezés, hogy az új háztartások támogatása a kérvényezési retorika indokolt részét alkotta és az egyházközségi tisztségviselők azon mögöttes elvárása, hogy végül úgymint fizetésre került sor, kimutatható minden olyan levélből, amely friss házasságokkal vagy az őket támogatókkal kapcsolatos. Így, miközben nem nehéz alulbecsülni a szegénység házasság előtti vagyoni felhalmozását és a szegény családok képességét, hogy örökséget vagy hozomány típusú hozzájárulást nyújtsanak a fiatalabb családtagoknak, gyakori hiba, hogy nem vesszük figyelembe hogy ezeknek az embereknek a legfontosabb öröksége az egyházközségi illetőség és a szegénységi segélyre való jogosultság kialakítása. Szintén komplex probléma, hogy a szegénytörvénnyel való interakció elvárása hogyan alakította a házassági döntéshozatalot, de fontos megjegyeznünk, hogy ha összesítő táblázatot állítanánk fel a sikerességi rátáról, a szegények által írott

levelek itt vizsgált korpuszában talán csak a betegségi segélyért folyamodók voltak sikeresebbek, mint a friss házások és az őket támogatók. A szegénytörvény szinte örökségként, az egyházközségi illetőség pedig keményvalutaként funkcionált, és holott feltűnő, hogy a szegénytörvény nem szerepel a cikk elején idézett paródiában, a historiográfia jelenlegi állását tekintve nem meglepő.

Összegzésünket két további megjegyzéssel zárjuk. Elsőként, hogy a városi közösségekbe író szegények ritkán folyamodtak újonnan alapított háztartások segélyezéséért. Ez valószínűleg a városi területekről érkezők eltérő migrációs mintájának a jele, melyben például nagyobb számban távoztak a család helyzetének megszilárdulása után. Hasonlóképpen tükrözheti azonban a városi szegénytörvény iránti eltérő elvárásokat és tapasztalatokat. Ebben a kérdésben kétségtelenül több kutatásra van szükség. A másik megfigyelés, hogy a jelen elemzés gerincét képező narratíva típusa Európa más részein nagy mennyiségben lelhető fel.⁷⁵ Azokban az esetekben, ahol a legtöbb európai országhoz hasonlóan nincs elegendő információnk az anyagilag nem független, marginalizálódott vagy munkás szegénység házassági döntéshozatalának részletes vizsgálatához, a szegények által elbeszél narratívák mélyelemzése jelenthet megoldást. Anglia esetében kétségkívül létfontosságú kiegészítést nyújtanak a házassági motivációk azon vizsgálataihoz, amelyek a bérek és bérelvárások,⁷⁶ örökösödés, rendelkezésre álló földek, meggyökeresedett udvarlási minták, sőt akár a pusztá véletlen szerepét hangsúlyozzák. Még ha a szegény férfiak és nők merőben saját indokaik alapján és bárminemű formális örökség reménye nélkül is kötöttek házasságokat, a házassági elhatározás ettől függetlenül az angol Régi Szegénytörvény égisze alatt, és az ebből fakadóan elérhető források nyilvánvaló figyelembe vételével született. Az a gyakoriság amellyel általában a szegények, de különösen a betegek és a frissen házasodott szegények fordultak a szegénytörvény végrehajtó tisztségviselőihez, hogy „barátjukként” támogassák őket,⁷⁷ sokat elmond annak a felismerésnek a szükségszerűségéről, amelyben a szegénytörvény ugyanolyan örökölhető anyagi forrás mint az anyagi javak vagy egy aktív felhalmozó családi háttér.

Fordította: *Papp Zsuzsanna*

⁷⁵ Gestrich 2008: 1–19; Fontaine–Schlumbohm 2000: 1–16.

⁷⁶ Wrigley–Davies–Oeppen–Schofield 1997.

⁷⁷ Ebbe a kategóriába beleérthetjük a családot is: Tadmor 2001: 260–263.

HIVATKOZOTT IRODALOM

- Adair, R. 1996: *Courtship, Illegitimacy and Marriage in Early Modern England*. Manchester University Press, Manchester.
- Blaug, Mark 1963: The myth of the old poor law and the making of the new. *Journal of Economic History* 23. 151–184.
- Boulton, J. 2007: Welfare systems and the parish nurse in early modern London, 1650–1725. *Family and Community History* 10. 127–152.
- Boyer, George 1990: *An Economic History of the English Poor Law, 1750–1850*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Fauve-Chamoux, A. 2002: Marriage, widowhood and divorce. In: Kertzer, D. – Barbagli, M. (szerk.): *Family Life in Early Modern Times 1500–1789*. Yale, New Haven, 221–256.
- EHMER, Joseph 2002: Marriage. In: Kertzer, D. – Barbagli, M. (szerk.): *Family Life in the Long Nineteenth Century*. Yale, New Haven, 282–321 [284–290].
- Eustace, N. 2001: “The cornerstone of a copious work”: Love and power in eighteenth century courtship. *Journal of Social History* 34. 48–76.
- Fontaine, L. – Schlumbohm, J. (szerk.) 2000: *Household Strategies for Survival, 1600–2000*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Frances, C. 2005: Making marriages in early modern England: Rethinking the role of family and friends. In: Agren, M. – Erickson, A. (szerk.): *The Marital Economy in Scandinavia and Britain, 1400–1900*. Ashgate, Aldershot, 39–55.
- Francis, K. 2004: “An absurd, a cruel, a scandalous, and a wicked [bill]”: The Church of England and the [clandestine] marriage act of 1753. In: Trim, D. – Balderstone, P. (szerk.): *Cross, Crown and Community: Religion, Government and Culture in Early Modern England*. Peter Lang, Bern, 2004. 277–310.
- Gestrich, A. 2008: *The Dignity of the Poor*. Oxford University Press, Oxford.
- Gillis, J. 1984: Peasant, plebeian and proletarian marriage in Britain 1600–1900. In: Levine, D. (szerk.): *Proletarianization and Family History*. Academic Press, Orlando 1984. 121–148.
- Gillis, J. 1985: *For Better, For Worse: British Marriages 1600 to the Present*. Oxford University Press, Oxford.
- Gillis, J. 1997: *A World of Their own Making: A History of Myth and Ritual in Family Life*. Oxford University Press, Oxford.
- Goose, N. 2005: Poverty, old age and gender in nineteenth century England: The case of Hertfordshire. *Continuity and Change* 20. 1–34.
- Hajnal, J. 1965: European marriage patterns in perspective. In: Glass, David – Eversley, David (szerk.): *Population in History: Essays in Historical Demography*. Arnold, London, 101–143.
- Hajnal, J. 1982: Two kinds of pre-industrial household formation systems. *Population and Development Review* 8. 449–94.
- Hindle, S. 1998: The problem of pauper marriages in seventeenth century England. *Transactions of the Royal Historical Society* 8. 71–89.

- Hindle, S. 2004: *On the Parish? The Micro-Politics of Poor Relief in Rural England 1550–1750*. Oxford University Press, Oxford.
- Hitchcock, T. – King, P. – Sharpe, P. (szerk.) 1997: *Chronicling Poverty: The Voices and Strategies of the English Poor 1640–1840*. Macmillan, Basingstoke.
- Hollen Lees, L. 1998: *The Solidarities of Strangers: The English Poor Laws and the People 1700–1949*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Hudson, P. – King, S. 2003: Marriage in textile manufacturing townships in the eighteenth century. In: Duhamelle, C. – Schlumbohm, J. (szerk.): *Ebeschliesungen in Europa des 18. Und 19. Jahrhunderts: Muster und Strategien*. Vandenhoeck und Ruprecht, Göttingen, 27–59.
- Innes, J. 1996: “The mixed economy of welfare” in early modern England: Assessments of the options from Hale to Malthus (c.1683–1803). In: Daunton, Martin J. (szerk.): *Charity, Self-Interest and Welfare in the English Past*. UCL Press, London, 139–80.
- King, P. 2004: Social inequality, identity and the labouring poor in eighteenth century England. In: French, H. – Barry, J. (szerk.): *Identity and Agency in England, 1500–1800*. Palgrave, Basingstoke, 60–87.
- King, S. 1999: Chance encounters: Paths to household formation in early modern England. *International Review of Social History* 44. 23–46.
- King, S. 2005: “It is impossible for our vestry to judge his case into perfection from here”: Managing the distance dimensions of poor relief, 1800–40. *Rural History* 16. 161–89.
- King, S. 2006: Pauvrete et assistance: La politique locale de la mortalite dans l’Angleterre des XVIII et XIX siecles. *Annales* 61. 31–62.
- King, S. – Nutt, T. – Tomkins, A. 2006: *Narratives of the Poor in Eighteenth Century Britain*. Pickering and Chatto, London.
- King, S. 2009: *Sick, Poor and Dead: The English Poor 1750–1850*. (Megjelenés alatt, Palgrave.)
- Lemmings, D. 1996: Marriage and the law in the eighteenth century: Hardwicke’s marriage act of 1753. *Historical Journal* 39. 339–60.
- Levene, A. – Nutt, T. – Williams, S. (szerk.) 2005: *Illegitimacy in Britain, 1700–1920*. Palgrave, Basingstoke.
- Levine, D. 1982: “For their own reasons”: Individual marriage decisions and family life. *Journal of Family History* 7. 255–64.
- Moodie, Edward 1983: The population history of England: A review symposium. *Social History* 8. 139–68.
- Neuman, M. 1982: *The Speenhamland County: Poverty and the Poor Laws in Berkshire 1782–1834*. Garland, New York.
- O’Hara, D. 2000: *Courtship and Constraint: Rethinking the Making of Marriage in Tudor England*. Manchester University Press, Manchester.
- Outhwaite, B. 1995: *Clandestine Marriage in England 1500–1850*. Hambledon, London.
- Patriquin, L. 2007: *Agrarian Capitalism and Poor Relief in England 1500–1860*. Palgrave, Basingstoke.

- Reiss, M. 2006: The image of the poor and unemployed: The example of Punch, 1841–1939. In: Gestrich, A. – King, S. – Raphael, L. (szerk.): *Being Poor in Modern Europe*. Peter Lang, Bern, 389–416.
- Seccombe, W. 1992: *A Millenium of Family Change: Feudalism to Capitalism in North West Europe*. Verso, London.
- Snell, K. 2006: *Parish and Belonging: Community, Identity and Welfare in England and Wales, 1700–1950*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Sokoll, T. 2000: Negotiating a living: Essex pauper letters from London, 1800–1834. In: Fontaine, L. – Schlumbohm, J. (szerk.): *Household Strategies for Survival 1600–2000*. Cambridge University Press, Cambridge, 19–46.
- Sokoll, T. 2001: *Essex Pauper Letters 1731–1837*. Oxford University Press, Oxford.
- Sokoll, T. 2006: Writing for relief: Rhetoric in English pauper letters 1800–1834. In: Gestrich, A. – King, S. – Raphael, L. (szerk.) 2006: *Being Poor in Modern Europe*. Peter Lang, Bern, 91–112.
- Solar, Peter 1995: Poor relief and English economic development before the industrial revolution. *Economic History Review* 48. 1–22.
- Styles, J. 2007: *The Dress of the People: Everyday Fashion in Eighteenth-Century England*. Yale, New Haven.
- Tadmor, N. 2001: *Family and Friends in Eighteenth Century England*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Williams, S. 2004: Malthus, marriage and poor law allowances revisited: A Bedfordshire case study 1770–1834. *Agricultural History Review* 52. 56–82.
- Williams, S. 2004: Caring for the sick poor: Poor law nurses in Bedfordshire c.1770–1834. In: Lane, P. – Raven, N. – Snell, K. (szerk.): *Women, Work and Wages in England, 1600–1850*. Boydell, Woodbridge, 141–169.
- Wrigley, E. A. 1988: Malthus on the prospects for the labouring poor. *Historical Journal* 31. 813–829.
- Wrigley, E. A. – Souden, D. 1986: *The Works of Thomas Robert Malthus*. Pickering and Chatto, London.
- Wrigley, E. A. – Davies, R. – Oeppen, J. – Schofield, R. 1997: *English Population History from Family Reconstitution 1580–1837*. Cambridge University Press, Cambridge.